

УДК 657.1:65.011

Гангал Л.С.
кандидат економічних наук,
асистент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецького національного університету
ім. Ю. Федьковича

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

ORGANIZATIONAL BASES AND ACCOUNTING PROVIDING OF THE ECONOMIC ANALYSIS IN MANAGEMENT OF COMPETITIVENESS OF THE ENTITIES

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто завдання, принципи, етапи та складові елементи економічного аналізу конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. На прикладі суб'єктів агропромислового комплексу окреслено напрями оцінки конкурентних позицій підприємницьких структур, визначено облікове забезпечення аналітичних робіт. На основі синтезу розглянутих положень сформовано організаційні засади економічного аналізу в управлінні конкурентоспроможністю агропромислових підприємств, що являють собою ефективний інструмент регулювання конкурентного розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання.

Ключові слова: економічний аналіз, облікове забезпечення, організація аналізу, управління конкурентоспроможністю, конкурентний розвиток.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены задачи, принципы, этапы и составляющие элементы экономического анализа конкурентоспособности отечественных предприятий. На примере субъектов агропромышленного комплекса намечены направления оценки конкурентных позиций предпринимательских структур, определено учетное обеспечение аналитических работ. На основе синтеза рассмотренных положений сформированы организационные основы экономического анализа в управлении конкурентоспособностью агропромышленных предприятий, которые представляют собой эффективный инструмент регулирования конкурентного развития отечественных субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: экономический анализ, учетное обеспечение, организация анализа, управление конкурентоспособностью, конкурентное развитие.

ANNOTATION

In article tasks, the principles, stages and constituent elements of economic competitiveness analysis of domestic enterprises are considered. On the example of subjects of agro-industrial complex the directions of assessment of competitive line items of entrepreneurial structures are planned, determined accounting ensuring analytical works. On the basis of synthesis of the considered provisions it is created organizational bases of the economic analysis in management of competitiveness of the agro-industrial entities, will serve as the effective instrument of regulation of competitive development of domestic subjects of managing.

Keywords: economic analysis, accounting support, organization of analysis, competitiveness management, competitive development.

Постановка проблеми. Інформація, сформована в межах системи бухгалтерського обліку щодо конкурентоспроможності підприємства, може слугувати основою для прийняття оперативних управлінських рішень, а якісне формування тактичних і стратегічних напрямів конкурентного розвитку господарюючого суб'єкта

можливе лише після її аналітичної обробки. Не підготовлені відповідно до потреб управління облікові показники є непридатними для ефективного управління конкурентоспроможністю. У результаті аналітичної обробки не лише відбувається упорядкування та систематизація облікових даних, а і за допомогою спеціальних прийомів формується власне аналітична інформація з необхідним ступенем змістовності та цільової спрямованості. Тому зростання показників фінансово-господарської діяльності господарюючих суб'єктів неможливе без якісного аналізу показників конкурентного розвитку, відправною точкою якого є його організаційні аспекти. Відсутність нормативно визначеної методики аналізу конкурентоспроможності підприємств актуалізує проведення наукових досліджень у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування аналітичного забезпечення управління конкурентним розвитком підприємств досліджували у своїх працях В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич, Г.І. Андреева, В.А. Андреева, В.А. Борисова, О.В. Зибарева, Г.І. Купалова, М. Трегобчук, С.О. Шевельова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявний науковий доробок щодо досліджуваної тематики, питання ефективної організації аналітичних досліджень конкурентного розвитку підприємств та їх облікового забезпечення залишаються актуальними в сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки та потребують подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення переліку показників оцінки конкурентних позицій, дослідження їх динаміки, впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища та визначення напрямів і способів оптимізації фінансово-господарської діяльності підприємства з метою досягнення бажаних конкурентних позицій здійснюється в межах аналітичної системи. Тому якісна організація економічного аналізу конкурентоспроможності є важливим складником формування дієвого обліково-аналітичного забезпечення менедж-

менту, що в результаті впливає на ефективність управління загалом.

Під організацією економічного аналізу на підприємстві слід розуміти цілеспрямоване упорядкування й удосконалення методики і техніки аналізу, процесів збору первинної аналітичної інформації, її обробки, узагальнення й отримання відомостей, необхідних для управління підприємством [1, с. 11].

Організація аналізу управління конкурентоспроможністю підприємств передбачає:

- визначення загального порядку проведення аналізу конкурентних позицій, ідентифікацію основних принципів його здійснення;
- формування необхідного забезпечення аналізу конкурентоспроможності;
- конкретизацію етапів аналізу конкурентоспроможності та визначення порядку аналітичних робіт на кожному з них;
- визначення формату представлення результатів аналізу зацікавленим особам та забезпечення їх використання в управлінському процесі.

Організація економічного аналізу спрямована на забезпечення виконання останнім низки завдань, що у своїй сукупності сприяють досягненню мети його проведення – визначення рівня конкурентоспроможності підприємства та напрямів його підвищення для обґрунтування управлінських рішень щодо конкурентного розвитку підприємства. До вказаних завдань належать:

- 1) структуризація та систематизація інформації про господарську діяльність підприємства в межах показників оцінки конкурентних позицій;
- 2) визначення сильних і слабких конкурентних позицій за окремими групами показників;
- 3) ідентифікація поточного рівня конкурентоспроможності підприємства;
- 4) оптимізація параметрів виробничо-господарської діяльності для досягнення бажаного рівня конкурентних позицій;
- 5) формування якісного інформаційного базису для прийняття управлінських рішень.

Ефективність аналізу конкурентоспроможності підприємств можливо забезпечити лише в разі якісної організації аналітичних робіт. На думку Г.І. Андреевої, В.А. Андреевої, Г.І. Купалової [1; 2], організація економічного аналізу має відповідати певним вимогам, відповідно до яких узагальнено вимоги щодо організації аналізу конкурентоспроможності підприємств (рис. 1).

Отже, дотримання зазначених принципів сприяє якісному проведенню аналізу конкурентних позицій підприємств в оптимальні терміни та забезпечує формування точних, достовірних, комплексних, зіставних результатів, що є невід'ємним складником інформаційного базису управління.

Важливим завданням організації аналізу конкурентоспроможності підприємств є фор-

мування належного забезпечення аналітичних процедур, ключові компоненти якого наведено на рис. 2.

Якість кожного із зазначених складових елементів впливає на результативність економічного аналізу конкурентоспроможності. Так, кваліфікованість працівників-аналітиків і зовнішніх експертів, що представляють кадрове забезпечення, впливає на достовірність отриманих результатів та змістовність їх представлення менеджерам. Оскільки конкурентоспроможність є досить складним багатогранним об'єктом аналізу, часто власних кадрових ресурсів недостатньо для достовірного визначення її рівня. Доцільною є практика залучення зовнішніх експертів для виконання окремих видів аналітичних робіт – визначення вагомості окремих показників конкурентного розвитку в загальній оцінці, формування експертних висновків щодо впливу окремих факторів та явищ на конкурентні позиції підприємства тощо. Такими експертами можуть бути досвідчені аналітики-практики, науковці, інші фахівці аграрної сфери тощо.

Технічне забезпечення визначає швидкість, точність, вартість економічного аналізу конкурентоспроможності, оскільки залежить від наявності необхідних комп'ютерних, програмних та інших засобів, що використовуються аналітиками.

Основою проведення аналізу є інформаційне забезпечення, що формується в межах системи бухгалтерського обліку підприємства та за допомогою інших джерел (маркетингової служби, інформаторів та ін., що надають інформацію про зовнішні фактори конкурентоспроможності та стан конкурентів). Достовірність, повнота і достатність зазначеної інформації для розрахунку показників конкурентоспроможності визначає рівень інформативності та корисності результатів аналізу. Джерелами інформації для аналізу є:

- планові – до них належать усі види планів щодо показників конкурентоспроможності, що формуються на підприємстві, проектні завдання, кошториси тощо;
- облікові – інформація, отримана із бухгалтерського обліку і звітності – управлінської, статистичної, фінансової тощо;
- позаоблікові – включають інформацію про зовнішні фактори конкурентоспроможності, становище конкурентів, а також дані перевірок, обстежень, технічну і технологічну документацію та іншу інформацію, що не генерується в облікових і позаоблікових джерелах.

Структура і склад облікового забезпечення аналізу конкурентоспроможності взаємопов'язана з його методичним забезпеченням, адже методика оцінки визначає, які саме дані будуть використані та відповідно сформовані для цих цілей у межах бухгалтерського обліку. Головними компонентами методики є методи та показники, що використовуються під час аналізу.

Рис. 1. Принципи організації економічного аналізу конкурентоспроможності агропромислових підприємств

Джерело: узагальнено автором за [1; 2]

Залежно від характеру аналітичних завдань методи аналізу конкурентоспроможності агропромислових підприємств можна класифікувати за трьома групами: методи попередньої оцінки показників, комплексної оцінки діяльності та оптимізації показників. В. Трегобчук

та Б. Пасхавер [3, с. 51] для цих цілей обґрунтовує доцільність застосування таких показників, як рентабельність, маса та норма прибутку, продуктивність праці, ліквідність і кредитоспроможність підприємства, ціна та якість продукції, товарність виробництва. Окрім того,

Рис. 2. Складові елементи забезпечення економічного аналізу конкурентоспроможності підприємств

Джерело: узагальнено автором

вказані вчені вважають важливим також аналіз ефективності використання ресурсів, фондо- й енергомісткості одиниці продукції.

У працях В. Амбросова і Т. Маренич [4] як головні критерії оцінки розглядаються прибуток і обсяг реалізації. Додатковими ж є ціна та собівартість продукції. Індикаторами конкурентоспроможності конкретного суб'єкта господарювання, на думку В.А. Борисової [5, с. 26], є показники рентабельності та обсягу продажу. С.О. Шевельова [6, с. 21] аналіз конкурентного розвитку рекомендує здійснювати за ринковими позиціями підприємства, прибутковістю, інвестиційною привабливістю та іміджем серед споживачів. Вважаємо, що показники мають визначитися з урахуванням напрямів оцінки, ідентифікація яких здійснюється відповідно до внутрішніх факторів впливу на конкурентоспроможність. Так на рис. 3 запропоновано напрями оцінювання конкурентних позицій підприємств агропромислового комплексу.

Ресурсні фактори конкурентоспроможності є основними в оцінці конкурентних позицій товаровиробників, оскільки наявність достатньої кількості ресурсів визначає виробничу потужність підприємства і можливості його розвитку. Підприємства, які краще забезпечені технікою, мають змогу ширше застосовувати весь спектр необхідних та механізмів, вносити більше мінеральних та органічних добрив, якісно проводити догляд за посівами, скорочувати терміни посіву і збору врожаю тощо.

Економіко-фінансові фактори конкурентоспроможності насамперед характеризуються показниками прибутковості. Оскільки сама по собі наявність ресурсів не гарантує успішного функціонування підприємства, важливим є аналіз показників, що характеризують ефективність їх використання. Сюди належать показники рентабельності.

Як відомо, відправною точкою у побудові ефективного аграрного підприємства з міцним становищем на ринку є забезпечення його стійкого та надійного фінансового стану. Тому під час оцінки конкурентоспроможності за економіко-фінансовими факторами важливим є дослідження показників фінансового стану і ділової активності підприємства.

Рівень техніко-технологічного забезпечення характеризує наявність на підприємстві сучасних технологій і необхідної техніки для виробничої діяльності. Оскільки частково рівень технічного забезпечення оцінюється під час аналізу ресурсів підприємства (а саме забезпеченості основними засобами), а технологічний складник характеризується більше якісними критеріями, то провести достовірну кількісну оцінку можна за похідними показниками – продуктивністю та обсягами виробничої діяльності, оскільки саме вони напряму залежать від техніко-технологічного стану виробничих потужностей, а також від маркетингових факторів конкурентоспроможності.

У сучасних умовах жорсткої конкурентної боротьби за ринки збуту екологічний складник

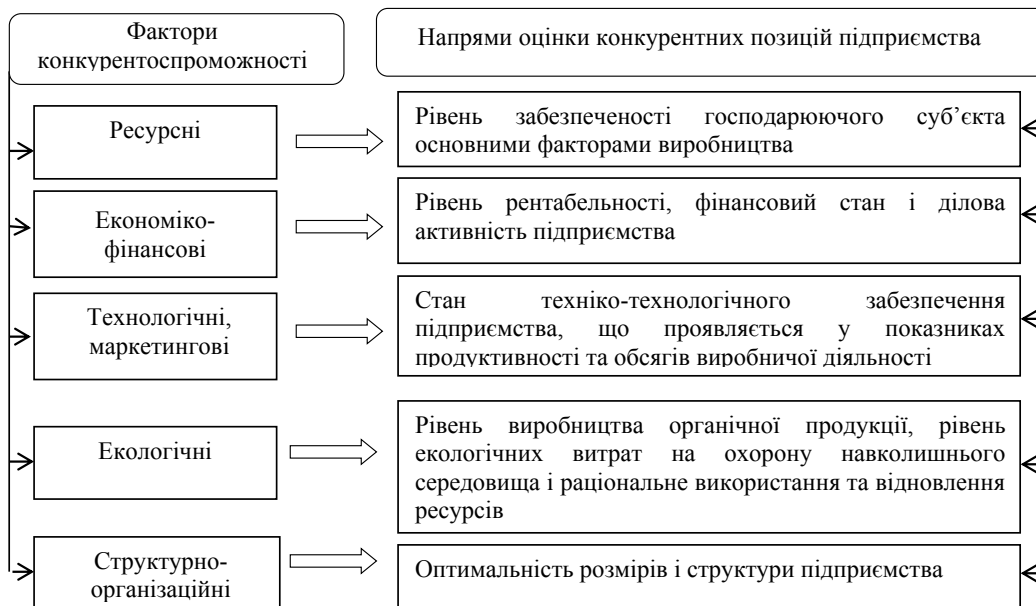

Рис. 3. Напрями оцінювання конкурентних позицій агропромислових підприємств

Джерело: розроблено автором

у діяльності агропромислових підприємств є ефективним інструментом забезпечення конкурентоспроможності продукції. Продукція, що відповідає вимогам екологічних стандартів, користується значним попитом на зовнішньому ринку, а підприємства, що їх виготовляють, характеризуються вищою інвестиційною привабливістю, ніж конкуренти. Окрім того, витрати на охорону та раціональне використання ґрунтів підвищують їх родючість, а отже, і продуктивність виробничої діяльності. Екологічна діяльність аграрного підприємства сприяє оптимізації виробничих процесів, зниженню екологічних ризиків і витрат, викликаних нераціональним використанням ресурсів. Такий стан речей визначає важливість урахування впливу екологічного чинника під час забезпечення конкурентоспроможності сучасних підприємницьких структур.

Структурно-організаційні фактори конкурентоспроможності характеризуються оптимальністю управлінської та виробничої структури, відповідністю розмірів підприємства його виробничим потужностям. Оптимальною структурою виробництва агропромислових підприємств є така, що забезпечує максимальний прибуток за наявного ресурсного забезпечення, можливості доступу до каналів збуту за мінімальних збитків, завданих навколишньому середовищу, зокрема в частині виснаження земельних ресурсів, відповідності відсотка промислового виробництва у виробничій структурі потужностям підприємства.

Внутрішні фактори конкурентоспроможності визначають оціночні показники, які будуть оброблені в системі аналізу за допомогою комплексу методів. Облікове ж забезпечення має формуватися відповідно до них, адже тільки в

такому разі обліково-аналітичне забезпечення конкурентного розвитку агропромислових підприємств буде якісним базисом для прийняття управлінських рішень (рис. 4).

Таким чином, облікові джерела є одним із ключових інформаційних ресурсів в оцінці конкурентоспроможності. Структуроване у дослідженні облікове забезпечення оцінки складається з наявної фінансової та статистичної звітності агропромислових підприємств, а також рекомендованих до впровадження для підвищення аналітичних можливостей фінансових звітів, доповнень до Приміток до річної фінансової звітності та управлінської звітності, що відображає окремі аспекти екологічної діяльності підприємства [7; 8].

Результат будь-якого аналізу залежить від правильної організації послідовності аналітичних робіт. Науково обґрунтована технологія процесу аналізу конкурентоспроможності дає змогу досягнути поставленої мети. Склад і структуру організації аналізу конкурентоспроможності наведено на рис. 5.

Отже, весь аналітичний процес поділяється на три етапи; якісне виконання передбачених на кожному з них робіт дає змогу досягнути поставленої мети. Перший етап – організаційно-розрахунковий. Він передбачає насамперед визначення організаційної форми проведення економічного аналізу, яка залежить від розмірів, масштабів діяльності, виробничої структури підприємства. Так, на великих агропромислових підприємствах для цих цілей можливим є створення окремого підрозділу, на середніх – виокремлення служби чи групи осіб, на малих підприємствах подібну роботу виконують 1–2 фахівці. Відповідно до форми аналізу ідентифікуються суб'єкти його проведення: еко-

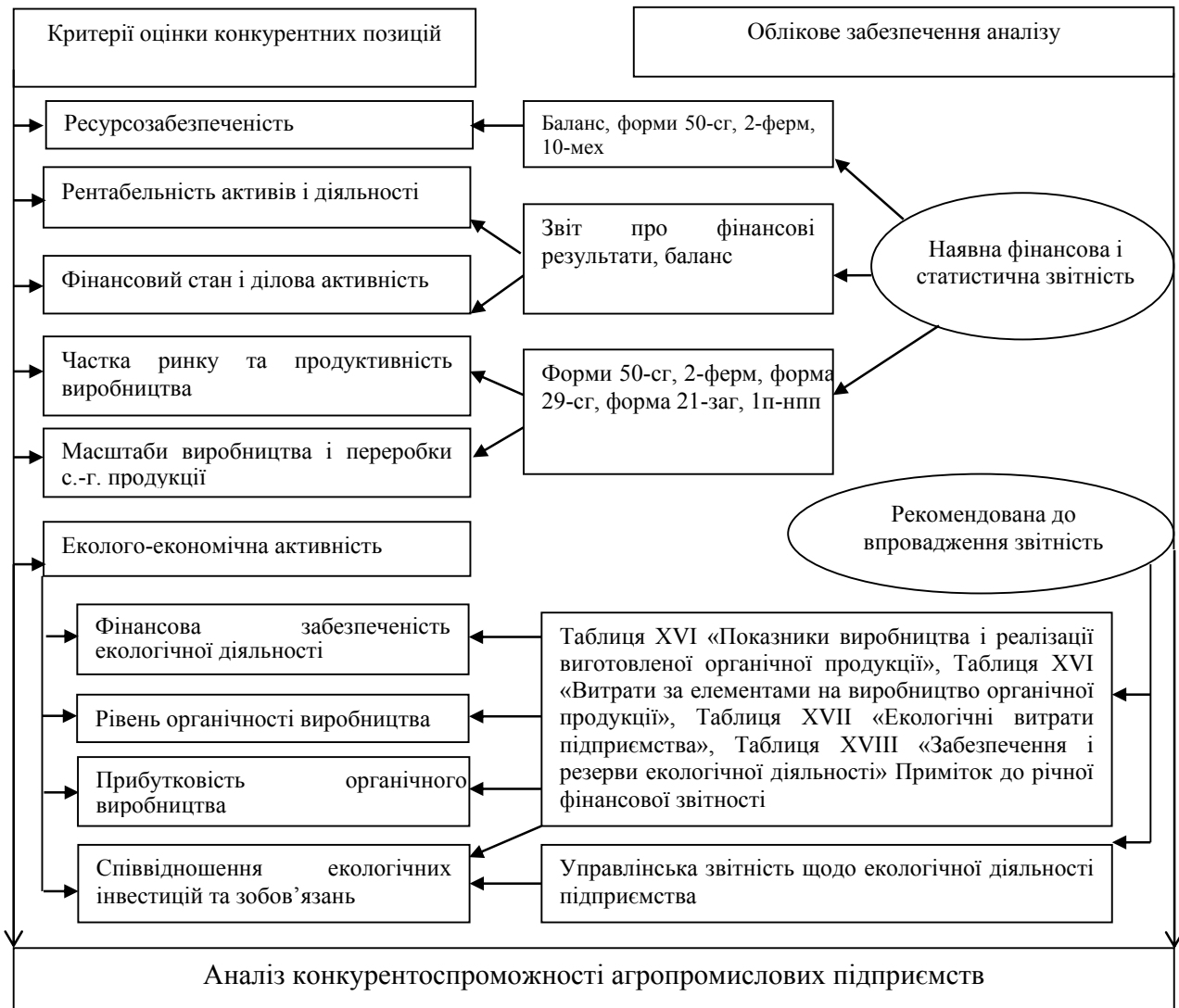

Рис. 4. Облікове забезпечення аналізу конкурентоспроможності агропромислових підприємств

Джерело: розроблено автором

номічна служба, аналітична група чи підрозділ, економіст або бухгалтер.

Далі на підприємстві складається план аналітичних робіт, у якому чітко зазначається їх послідовність, час на проведення та перелік виконавців. На цьому ж етапі відбувається формування забезпечення – інформаційного, кадрового, технічного та методичного.

Основний етап передбачає виконання трьох завдань аналізу:

- визначення сильних і слабких конкурентних позицій підприємства за окремими групами показників – оскільки критеріальний апарат відображає основні показники виробничо-господарської діяльності господарюючого суб'єкта, аналіз їх рівня відносно конкурентів дає змогу визначити, за якими критеріями підприємство має порівняльні переваги, а за якими – відстає;

- оцінку загального рівня конкурентоспроможності – інтегральний показник, який формує сумарну оцінку всіх критеріїв конкурентного розвитку;

- оптимізацію параметрів виробничо-господарської діяльності, що дасть змогу покращити рівень конкурентоспроможності за окремими показниками.

На підсумковому етапі здійснюється узагальнення результатів аналізу, формується аналітична записка, яка відображає ключові показники, тенденцію їх зміни та рекомендовані їх значення для підприємства з обґрунтуванням способів досягнення. Зазначена аналітична записка має бути розроблена і представлена у максимально зручному і зрозумілому для управлінського персоналу підприємства форматі, оскільки саме вона є основою прийняття управлінських рішень. Таким чином, цей етап забезпечує виконання такого завдання, як формування якісного інформаційного базису для управління.

Висновки. Отже, в умовах господарювання, які є жорсткими, короткостроковими і мінливими одночасно за всіма параметрами, утримувати високі конкурентні позиції можливо лише за умови своєчасного їх аналізу та прийняття на

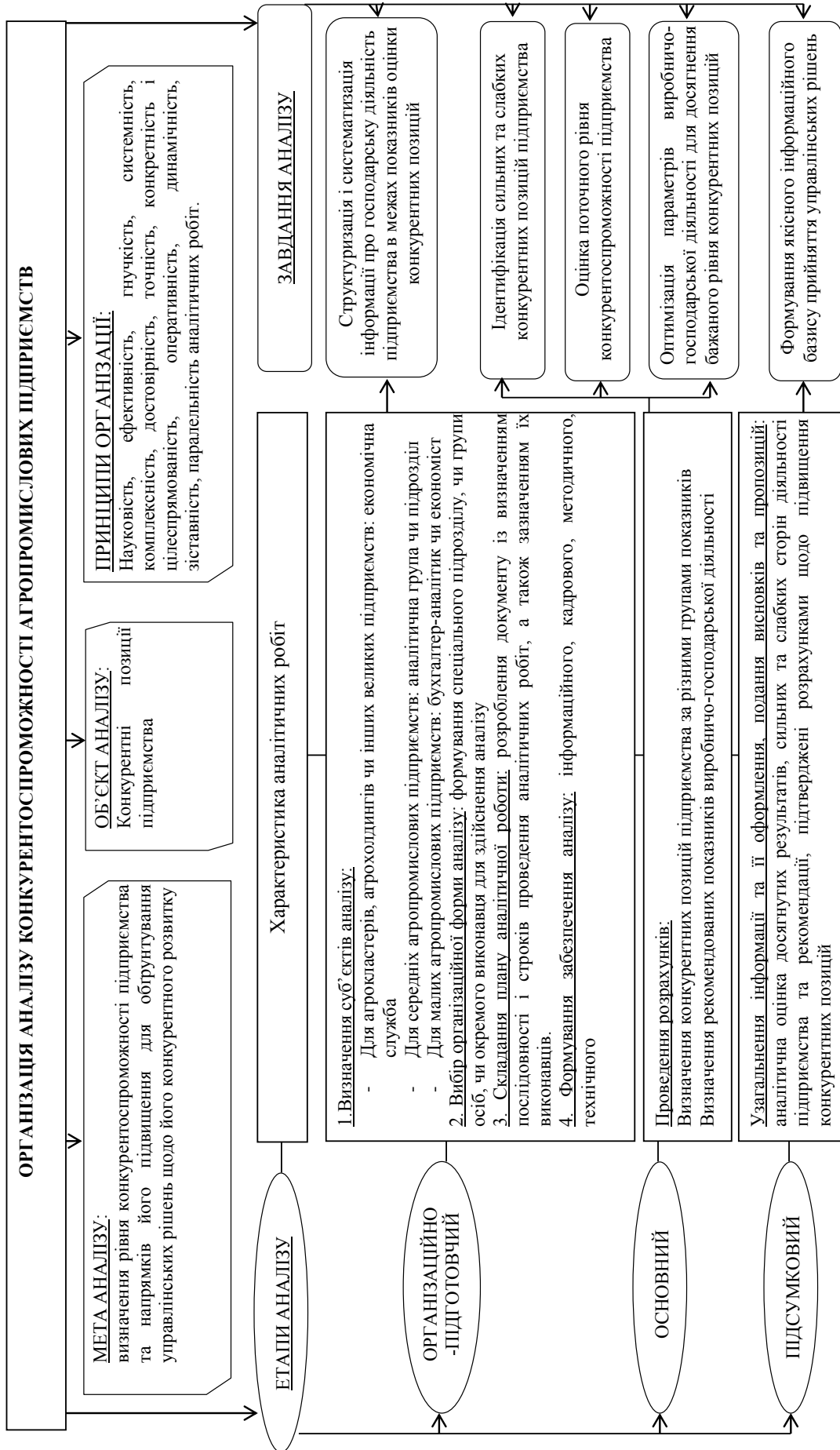

Рис. 5. Організаційні засади економічного аналізу в управлінні конкурентоспроможністю агропромислових підприємств

цій основі обґрунтованих управлінських рішень. Обґрунтована та раціональна організація аналітичних робіт дає змогу виконати поставлені завдання, досягти запланованої мети та отримати якісний результат, що слугуватиме ефективним інструментом управління конкурентним розвитком вітчизняних підприємств. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають в ідентифікації найбільш ефективних методичних підходів до аналізу конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андреева Г.І. Організація і методика економічного аналізу / Г.І. Андреева, В.А. Андреева. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 353 с.
2. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу: Навч. посіб. / Г.І. Купалова. К., 2008. 639 с.
3. Трегобчук М. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках: Наукова доповідь / За ред. акад. УААН В. М. Трегобчука, чл.-кор. УААН Б. Й. Пасхавера. К.: Ін-т екон. та прогнозів., 2007. 260 с.
4. Амбросов В.Я. Оцінка конкурентоспроможності агроформувань / В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич // Вісник ХНАУ. Серія: Економіка АПК і природокористування. 2009. № 10. С. 23–28.
5. Борисова В.А. Підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК / В.А. Борисова // Економіка АПК. 2000. № 5. С. 75–78.
6. Шевельова С.О. Конкурентоспроможність молочного підкомплексу / С.О. Шевельова. Тернопіль: Збруч, 2001. 196 с.
7. Гангал Л.С. Аналітичні можливості звітності підприємств в управлінні їх конкурентоспроможністю на основі екологічних показників / Л.С. Гангал, О.В. Зибарева // Держава та регіони. 2016. № 2.
8. Гангал Л.С. Облікова інформація як основа обґрунтування рішень різних ієрархічних рівнів менеджменту сучасних підприємницьких структур // Гангал Л.С./ Вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. 2017. № 24. С. 123–127.